

KAMILA SZYMAŃSKA

Uniwersytet Warszawski,
Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych
ORCID: 0009-0007-0553-2478
ka.szymanska7@uw.edu.pl

Ukraina w narracjach Władimira Putina – studium dekonstrukcyjne

Ukraine in Vladimir Putin's Narratives: A Deconstructive Study

Słowa kluczowe:

narracje strategiczne,
Władimir Putin, typologia,
Ukraina, Rosja

Keywords:

strategic narratives,
Vladimir Putin, typology,
Ukraine, Russia

Ukraina w narracjach Władimira Putina – studium dekonstrukcyjne

Celem artykułu jest zdekonstruowanie wybranych narracji Władimira Putina o Ukrainie w oparciu o dostępną typologię narracji strategicznych. Pozwala to na wyjście poza wierzchnią warstwę komunikatów, których treść ewoluuje, dynamicznie dostosowując się do potrzeb nadawcy. Komunikacja strategiczna zawiera w sobie informacje o celach nadawcy, które są nadrzędne wobec samych narracji. Kreowane przez Putina mity o Ukrainie skupiały się przede wszystkim na aspekcie tożsamościowym i systemowym, a ich pochodną były narracje dotyczące problematyzowanych kwestii, jak integracja Ukrainy z Unią Europejską i aneksja jej terytoriów. Rezultatem pośrednim, który narracje miały wywołać wśród odbiorców, było osłabienie tożsamości i podmiotowości Ukrainy w stosunkach międzynarodowych. Oddziałując na tożsamość, Putin wpływał na interesy odbiorców tak, by te były zbieżne z jego strategicznymi celami. Zrozumienie celów, a także skutków pośrednich, jest kluczowe, gdyż sama treść narracji z założenia je maskuje.

Ukraine in Vladimir Putin's Narratives: A Deconstructive Study

The aim of this article is to deconstruct selected Vladimir Putin's narratives on Ukraine based on the available typology of strategic narratives. This allows to go beyond the surface layer of communications, which is evolving dynamically, adapting to the needs of the sender. Strategic communications contain information about the sender's objectives, which are superior to the content of the narratives. The myths created by Putin regarding Ukraine focused primarily on identity and systemic aspects, and were followed by narratives on problematic issues such as Ukraine integration into the EU and annexation of its territories. The indirect effect that the narratives aimed to achieve among audiences was the weakening of Ukraine's identity and subjectivity in international relations. By influencing the identity, Putin influenced the interests of the audience so that these aligned with his strategic goals. The understanding of the sender's goals, as well as the indirect effects, are crucial, as the very content of the narratives is geared towards masking them.

Wprowadzenie*

Komunikacja strategiczna dostarcza obszernego materiału analitycznego, gdyż ma charakter relacyjny, czyli dotyczy związku między ludźmi lub grupami społecznymi. Narracje strategiczne są elementem komunikacji Władimira Putina oraz narzędziem rosyjskiej polityki zagranicznej. Przy ich interpretacji istotne jest rozpoznanie komunikowanych celów nadawcy, ponieważ służą one projekcji wpływów na rzecz wspierania strategicznych celów Rosji.

W artykule postawiono założenie, że strategiczne narracje Putina o Ukrainie skupiały się przede wszystkim na aspekcie tożsamościowym. Rezultatem, który miały osiągnąć wśród odbiorców, było osłabienie tożsamości i podmiotowości Ukrainy w stosunkach międzynarodowych. Pochodną narracji tożsamościowych były narracje systemowe i te dotyczące problematyzowanych kwestii, jak integracja Ukrainy z Unią Europejską czy aneksja jej wschodnich obwodów do Rosji w 2022 r.

Do przeprowadzenia badań zastosowana została metoda empiryczna polegająca na studium przypadku – dekonstrukcji głównych wątków narracyjnych dotyczących Ukrainy. W analizie treści narracji wykorzystano dwa rodzaje typologii opracowane przez Jeffry'ego R. Halversona, Harolda Lloyda Goodalla i Stevena Roberta Cormana oraz Alistera Miskimmona, Bena O'Loughlina i Laurę Roselle, uzupełnione opracowaniami innych autorów na temat narracji strategicznych. Materiałem poddanym analizie są najważniejsze dla przedmiotowego tematu teksty Władimira Putina: dokumenty strategiczne ilustrujące cele i założenia rosyjskiej polityki, przemówienia, w tym te kierowane do odbiorców na Ukrainie, a także inne formy komunikacji prezydenta, jak wywiady. Analiza ma charakter jakościowy, a uzupełniono ją opracowaniami innych badaczy, m.in. opartymi na metodach ilościowych. Wykorzystane zostały również monografie i artykuły podejmujące tematykę dyskursów w polityce Rosji wobec Ukrainy oraz analizy Ośrodka Studiów Wschodnich im. Marka Karpia.

Dobierając materiał badawczy, przyjęto podejście przekrojowe z uwzględnieniem szerszego kontekstu i ram czasowych. Obejmują one całą prezydenturę Putina, skupiając się na okresach newralgicznych

* Publikacja powstała w ramach projektu „Secure Automated Unified Framework of EXchange” (SAUFEX) realizowanego w ramach HORIZON-CL2-2023-DEMOCRACY-01.

w projektowaniu narracji dotyczących Ukrainy, które towarzyszyły negocjacom umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską, aneksji Krymu i pełnoskalowej inwazji Rosji w 2022 r. Artykuł składa się z części teoretycznej, poświęconej omówieniu typologii narracji, i empirycznej, która obejmuje sekcje dotyczące celów polityki Putina i poszczególnych typów narracji.

Wyróżnienie znaczenia tożsamościowego aspektu narracji, który stoi ponad intencją skłonienia odbiorcy do zmiany zachowania czy legitymizacją działań politycznych, oparte zostało na identyfikacji wzorców w narracjach Putina. Ukraina ze względu na swoje znaczenie dla Rosji stała się polem dla rozwoju i implementowania narracji wymierzonych szczególnie w jej tożsamość oraz postrzeganie siebie samej i otoczenia. Oznacza to, że zmiana zachowania aktora, która wynika z modyfikacji jego tożsamości, w tym zmiany jego interesów, jest bardziej trwałym i pożądanym skutkiem projektowania narracji. Dlatego też narracje odwołujące się do tożsamości mają wysoką wartość w procesie analitycznym.

Mimo dynamiczności zmian w rosyjskich narracjach, a niekiedy nawet ich sprzeczności, należy podkreślić, że korelują ze strategicznymi celami nadawcy. Zachowują więc spójność nie w swojej treści, a jedynie w nadrzędnym celu, któremu służą¹. Podczas analizy narracji warto też przyporządkować cele do wymiarów polityki wewnętrznej, regionalnej czy globalnej państwa, które w przypadku Rosji są ze sobą ściśle powiązane.

Typologia narracji strategicznych

Komunikacja strategiczna to skoordynowany zespół wysiłków i środków komunikowania podejmowanych przez państwo w celu realizowania własnej polityki. Narracje strategiczne są środkiem, za pomocą którego aktorzy polityczni próbują skonstruować wspólne znaczenie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości polityki międzynarodowej, aby wpływać na percepcję i zachowanie odbiorców, do których je kierują². Wpływ ten jest podwójny: z jednej strony narracje strategiczne pomagają modyfiko-

- 1 R. Kupiecki, *Disinformation and International Relations: Sources, Aims, Actors, Methods*, [w:] *Disinformation and the Resilience of Democratic Societies*, ed. R. Kupiecki, A. Legucka, The Polish Institute of International Affairs, Warsaw 2023, s. 28.
- 2 *Forging the World. Strategic Narratives and International Relations*, ed. A. Miskimmon, B. O'Loughlin, L. Roselle, University of Michigan Press, Ann Arbor 2017, s. 6.

wać zachowanie odbiorców w pożądanym kierunku, z drugiej zaś mają aspekt konstytutywny – mogą bowiem wpływać na tożsamość, rozumienie systemu międzynarodowego i długoterminowe kształtowanie interesów odbiorców³.

Badania nad narracjami mają swoje źródło w naukach humanistycznych. Dzięki długiemu związkowi z metodologią tej dziedziny sposób obrazowania koncepcji narracyjnych opierał się na dyskursywności. Trudno też było przystosować go do badań ilościowych czy skonstruować na jego podstawie model teoretyczny. Koncepcje te zakładały, że to poprzez narracje i narracyjność tworzymy, poznajemy, rozumiemy i nadajemy sens światu społecznemu oraz konstruujemy nasze tożsamości społeczne⁴. Według Roberta Franzosiego narracja to sekwencja nieprzypadkowo połączonych zdarzeń. Historia jest chronologicznym biegiem wydarzeń będącym konstrukcją, na której opiera się narracja. Bez historii nie ma narracji. Fabuła czy dyskurs dotyczą z kolei tych samych wydarzeń co historia, ale dodatkowo są w nich ułożone spójnie i tworzą logiczną całość. Jest to sposób, w jaki daną historię się przedstawia⁵.

Współcześnie narracje stały się również przedmiotem badań nauk społecznych, łącząc różne dyscypliny, jak stosunki międzynarodowe, studia nad bezpieczeństwem i studia strategiczne. Ponadto podkreśla się *weaponizację* narracji strategicznych, opisując je jako narzędzie politycznej i wojskowej strategii dezinformowania i operacji psychologicznych, które zwiększają lub wykorzystują poznawcze słabości przeciwnika. Nie są one jednak tożsame z dezinformacją i propagandą, ale mogą zawierać elementy obydwu narzędzi, jak również być częścią operacji informacyjnych⁶.

- 3 J. Szostek, *The Power and Limits of Russia's Strategic Narrative in Ukraine: The Role of Linkage*, „Perspectives on Politics” 2017, vol. 15, No. 2, s. 383.
- 4 M. Somers, *The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach*, „Theory and Society” 1994, vol. 23, No. 5, s. 606.
- 5 R. Franzosi, *Narrative Analysis – or Why (and How) Sociologists Should Be Interested in Narrative*, „Annual Review of Sociology” 1998, vol. 24, s. 519–521.
- 6 A. Tyushka, *Weaponizing Narrative: Russia Contesting Europe's Liberal Identity, Power and Hegemony*, „Journal of Contemporary European Studies” 2021, vol. 30, No. 1, s. 116, 119–122: <doi:10.1080/14782804.2021.1883561> [dostęp: 31 VII 2024]; N. Aspriadis, *Preparing for War: Strategic Narratives and Disinformation in Leadership Rhetoric during the Ukraine War*, „Essachess – Journal for Communication Studies” 2023, vol. 16, No. 1, s. 24–29.

Obecnie badacze proponują kilka typologii do opisanego zjawiska i jego elementów składowych. Zespół Halversona podkreśla, że narracja różni się od historii, i proponuje podzielenie jej na: historie, metanarracje i narracje, pomiędzy którymi zachodzą strukturalne relacje. W ich typologii historia jest konkretną sekwencją powiązanych zdarzeń z przeszłości, które przywołuje się w celach retorycznych lub ideologicznych. Historie zawierają zestaw elementów w postaci aktorów, wydarzeń i innych obiektów (jak Ukraina, Zachód czy wielka wojna ojczyźniana), które są wzajemnie powiązane poprzez wydarzenia. Narracja jest spójnym systemem wzajemnie powiązanych i sekwencyjnie zorganizowanych historii, które mają wspólne cele retoryczne. Warto zaznaczyć, że nadrzędnym zadaniem retoryki jest perswazja. Każda narracja opiera się na mikrohistoriach, które służą jako dowód wspierający jej wiarygodność i skuteczność, by osiągnąć dany cel, określając jednocześnie charakterystykę odbiorcy, tak by odpowiednio dostosować przekaz. Metanarracja to zaś transhistoryczna narracja, głęboko zakorzeniona w danej kulturze⁷.

Według zespołu Halversona metanarracje nabywają transhistorycznego statusu i głębokiej integracji z daną kulturą poprzez konsekwentne, długotrwałe powtarzanie i propagowanie. Każda metanarracja jest przy tym narracją, ale już nie każda narracja jest metanarracją⁸. Narracje niebędące metanarracjami nie są tak głęboko zakorzenione, dlatego też można je łatwo dostosowywać do zmieniających się okoliczności i potrzeb nadawcy. Narracje muszą też spełniać warunek racjonalności poprzez spójność historii, które przedstawiają, i systematyczność, czyli odpowiednie powiązanie historii, tworzące wspólny temat. Na końcu narracja musi być wiarygodna. Oznacza to, że odnosi się do treści intersubiektywnych dla odbiorców i dzięki temu jest zrozumiała⁹.

Poszczególne narracje strategiczne mogą być kierowane jednocześnie do dwóch typów odbiorców – zewnętrznego i wewnętrznego¹⁰. W badaniach nad rosyjskimi narracjami wyróżnia się cztery podstawowe grupy

7 J. Halverson, H. Goodall, S. Corman, *Master Narratives of Islamist Extremism*, Palgrave Macmillan, New York 2011, s. 11–14.

8 Tamże, s. 14, 23–24.

9 Tamże, s. 24–25.

10 A. Miskimmon, B. O'Loughlin, L. Roselle, *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*, Routledge, New York 2014, s. 8.

odbiorców. Są to obywatele Rosji, czyli odbiorcy wewnętrzni, oraz Zachód, globalne Południe i obywatele Ukrainy – odbiorcy zewnętrzni. Ci ostatni na przestrzeni lat przeniesieni zostali z kategorii podmiotu bliskiego Rosji do obcego lub wrogiego¹¹.

Zespół Miskimmona proponuje rozróżnienie narracji strategicznych na trzy typy. Narracje roblemowe odnoszą się do konkretnych wydarzeń politycznych i przypadków. Określają one, co jest przedmiotem konfliktu, który musi zostać rozwiązany, i proponują sposoby rozwiązania. Narracje systemowe określają, w jaki sposób dany podmiot uczestniczy w systemie międzynarodowym i kim są ważni aktorzy, wobec których się pozycjonuje. Ostatnim typem są narracje tożsamościowe, które opowiadają o dziedzictwie, wartościach i celach, które dany aktor realizuje¹².

Na podstawie powyższej typologii badacze dokonali hierarchizacji poszczególnych typów narracji. Narracje problemowe są pochodną narracji systemowych, te z kolei zostały uwarunkowane przez narracje tożsamościowe¹³ – najbardziej zakorzenione, korespondujące z takimi dyskursami tożsamościowymi w Rosji, jak imperializm, cywilizacyjny nacjonalizm i mesjanizm, przez co są transhistoryczne.

Proces komunikacji strategicznej dzieli się na trzy fazy: formowanie, projekcję i recepcję¹⁴. Narracje formowane są w odniesieniu do strategicznych celów aktora, sposobu ich legitymizacji oraz ról, jakie przypisuje on sobie i innym aktorom. Istotnym pytaniem jest również to, jacy aktorzy polityczni wpływają na kształt narracji. W fazie projekcji kluczowe są media, poprzez które narracje rozpowszechnia się wśród odbiorców. W przypadku Rosji są to państwowe środki masowego przekazu, instytucje i organizacje opłacane z budżetu państwa, aż po operacje informacyjne w serwisach społecznościowych, które mają na celu rozpowszechnianie dezinformacji. Ostatnią fazą jest recepcja narracji przez docelową grupę odbiorców.

Typologia zespołu Halversona została mocno osadzona w paradygmacie humanistycznym i podkreśla perswazyjny oraz kulturowo-

11 K. Fridrichová, *Mugged by Reality: Russia's Strategic Narratives and the War in Ukraine*, „Defense & Security Analysis” 2023, vol. 39, No. 3, s. 283–284.

12 *Forging the World...*, s. 8–12.

13 K. Fridrichová, *Mugged...*, s. 285.

14 *Forging the World...*, s. 8–12.

-dyskursywny aspekt narracji. Typologia zespołu Miskimmona jest z kolei lepiej przystosowana do analizy zjawisk z dziedziny studiów nad bezpieczeństwem i podkreśla aspekty strategiczne oraz tożsamość i cele twórców narracji. Zastosowanie obydwu do dekonstruowania narracji pozwala na pogrupowanie ich odpowiednio do tematyki (tożsamości, systemu i problemu), a także podzielenie na metanarracje i pomniejsze narracje.

Ponieważ narracje zawierają w swojej strukturze historię i dyskurs, by na końcu przyjmować formę konkretnego pojedynczego przekazu na dany temat, są źródłem interesujących informacji o nadawcy i odbiorcy w procesie komunikacji strategicznej. Innymi słowy narracje strategiczne nie tylko odpowiadają na pytania o to, co aktor chce zrobić, ale także kim chce być¹⁵. Kluczowe elementy konkretnej narracji strategicznej, takie jak problematyzowane kwestie, twierdzenia o przyczynowości i zalecane rozwiązania, można zidentyfikować na podstawie oficjalnych oświadczeń i treści medialnych, które finansuje państwo¹⁶.

Warto zaznaczyć, że w kształtowaniu narracji strategicznych i polityki zagranicznej w Rosji bierze udział wiele instytucji, ale rolę kluczową i pierwszorzędną pełni urząd prezydenta. Inne elementy systemu państwowego, takie jak Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rosji czy Duma Państwowa, raczej tylko powielają i rozwijają motywy podane przez prezydenta¹⁷. Na najniższym szczeblu stoją propagandyści, tacy jak Władimir Sołowjow czy Margarita Simonjan, których zadaniem jest dotarcie z przekazem do szerokich mas społecznych. System komunikacji strategicznej Rosji można więc określić jako wertykalny, silnie zhierarchizowany i scentralizowany, co zapewnia spójność narracji i zwiększa konsekwentność przekazu, o ile nie następuje dostosowanie ich do zmieniających się potrzeb i okoliczności określanych przez Kreml.

15 L. Modin, *Narratives in Conversation. A Study of Russia's Strategic Narratives and Internarrativity*, Swedish Defence University, Stockholm 2022, s. 10.

16 J. Szostek, *The Power...*, s. 383.

17 A. Curanović, *The Sense of Mission in Russian Foreign Policy. Destined for Greatness!*, Routledge, London–New York 2021, s. 126–130.

Cele w polityce Władimira Putina

Narracje i mity narodowe często zawierają zniekształcenia faktów historycznych lub wręcz fałsz. Istotne jest uchwycenie, w jaki sposób narracja służy wspieraniu danej tożsamości zbiorowej oraz legitymizacji celów politycznych i stosunków społecznych¹⁸. Narracje strategiczne fundamentalnie różnią się od spontanicznie uformowanych przez tradycję i wyobraźnię narodu mitów. Ich charakterystyczną cechą jest zbieżność z realizowanymi dążeniami politycznymi.

Przez całą prezydenturę Putina jego globalnym celem pozostawało przemodelowanie ładu światowego w wielobiegunowy z wydatnym udziałem Rosji, a zatem ponowne utwierdzenie jej w randze światowego mocarstwa, którą utraciła po rozpadzie ZSRR. W koncepcjach bezpieczeństwa narodowego i polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej z 2000 r. Putin po raz pierwszy zakomunikował, że będzie zabiegał o stworzenie wielobiegunowego systemu stosunków międzynarodowych¹⁹. Dokumenty strategiczne z początku nowego millennium zawierały kluczowe przesłanie: „Rosja była słaba, ale teraz musi i stanie się silna”²⁰. W pierwszych latach prezydentury Putin prezentował jeszcze dość zachowawczą retorykę, co zmieniło się istotnie ok. 2007 r., gdy na Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa wygłosił oskarżycielskie przemówienie, odrzucając pozimnowojenną architekturę bezpieczeństwa w Europie²¹.

- 18 M. Blackburn, *National Identity, Nationalist Discourse and the Imagined Nation in Post-Soviet Russia*, University of Glasgow, Glasgow 2018, s. 30.
- 19 Указ Президента Российской Федерации от 10.01.2000 г. № 24 „О Концепции национальной безопасности Российской Федерации”, „Президент России” [online], 10 I 2000 [dostęp: 13 VIII 2024]: <<http://kremlin.ru/acts/bank/14927/page/1>>; Концепция внешней политики Российской Федерации, „Независимая газета” [online], 28 VI 2000 [dostęp: 13 VIII 2024]: <https://www.ng.ru/world/2000-07-11/1_concept.html>.
- 20 V. Laine, *Evolution of Russia's „Others” in Presidential Discourse in 2000–2020*, [w:] *Nexus of Patriotism and Militarism in Russia*, ed. K. Pynnöniemi, Helsinki University Press, Helsinki 2021, s. 51.
- 21 *Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy*, „Президент России” [online], 10 II 2007 [dostęp: 15 VIII 2024]: <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034#sel=8:1:Wp2,13:30:v3x>>.

Na poziomie regionalnym celem Rosji pozostaje utrzymanie roli lidera w przestrzeni poradzieckiej i stworzenie niejako własnego bieguna siły w pożądanym wielobiegunowym świecie. Cel ten jest nieosiągalny bez zatrzymania we własnej strefie wpływów Ukrainy, znacznego osłabienia jej państwowości i niedopuszczenia do integracji ze strukturami zachodnimi²². W polityce wewnętrznej nadrzędnym celem Putina pozostaje zaś ochrona jego reżimu²³.

Po niespełna trzech latach pełnoskalowej wojny na Ukrainie cele prezydenta Rosji pozostają takie same. Pod koniec 2024 r., mimo braku znaczących postępów na froncie, państwo to trwa przy pierwotnych maksymalistycznych założeniach: znacznym ograniczeniu ukraińskiej suwerenności oraz demontażu euroatlantyckiego systemu bezpieczeństwa, chcąc narzucić daleko idące ograniczenia na proces integracji europejskiej i aktywność wojskową w ramach NATO²⁴.

Narracje tożsamościowe

Poprzez wieki Ukraina pozostawała ważnym obiektem w polityce Rosji, co znajdowało odzwierciedlenie w promowanych przez ośrodek władzy w Moskwie narracjach na jej temat. Ukraińcy byli odbiorcami ofensywnych narracji, które kreowano, by modyfikować ich tożsamość oraz percepcję historii i działań Rosji. Niezależnie od przyjętej przestrzeni analitycznej zarówno w Rosji carskiej, ZSRR, jak i Federacji Rosyjskiej stosowano intencjonalne fabrykacje i kłamstwa mające ułatwić implementację polityki Kremla. Narracje te zawierały pewien powtarzalny schemat treści zaprzeczających narodowo-etnicznej odrębności Ukraińców, podkreślając jednocześnie nieodłączny związek Kijowa z Moskwą. Powiązane były

22 *Dlaczego (tak naprawdę) wybuchła wojna na Ukrainie? Ład światowy według Rosji i Chin*, „You Tube. OSW – Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 16 I 2024 [dostęp: 17 VIII 2024]: <<https://www.youtube.com/watch?v=L-C9z5GHWeo&t=297s>>.

23 M. Luxmoore, *Defensive Imperialism: The Evolution of Russia's Regional Foreign Policy*, „International Journal on World Peace” 2014, vol. 31, No. 2, s. 74–77.

24 M. Menkiszak, *(Nadal można) wygrać wojnę z Rosją. O kontrstrategii Zachodu wobec Moskwy*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa, październik 2024 (Raport OSW): <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Raport-OSW_Nadal%20mo%C5%BCna%20wygra%C4%87%20wojn%C4%99%20z%20Rosj%C4%85_net.pdf> [dostęp: 30 X 2024].

także z ekspansją terytorialną i podporządkowaniem sobie ziem oraz ludności Ukrainy²⁵. Ów mit odwiecznej jedności Ukrainy i Rosji jest narracją zaprojektowaną specjalnie na potrzeby interesów Putina nad Dnieprem. Jego streszczenie brzmiałoby następująco: „Ukraina jest nieodłączną częścią mitycznej cywilizacji²⁶, co czyni ją nieodzownym elementem rosyjskiej strefy wpływów”. Według typologii zespołu Miskimmona narracja o jedności ma charakter tożsamościowy. Łączy się to z aspektem konstytutywnym, czyli zmianą percepcji siebie samego i otoczenia u odbiorców, a co za tym idzie – ze zmianą ich interesów.

W czasach współczesnych odwołania do wspólnej historii Rosji i Ukrainy obecne były w dyskursie politycznym od początku istnienia niepodległego państwa ukraińskiego²⁷. Szczególne wzmocnienie tych odwołań nastąpiło w 2013 r., w obliczu zmierzających ku końcowi negocjacji w sprawie zawarcia umowy stowarzyszeniowej Ukrainy z UE, które toczyły się od 2008 r.²⁸

Przed rewolucją na Majdanie Niepodległości Putin starał się raczej konstruować narracje pozytywne, podkreślające wzajemną bliskość oraz wspólnotę narodów rosyjskiego i ukraińskiego. Platformami do promowania tego typu przekazu były liczne media i wydarzenia organizowane

- 25 Szerzej zob. F. Hillis, *Children of Rus': Right-Bank Ukraine and the Invention of a Russian Nation*, Cornell University Press, Ithaca 2017.
- 26 Od 2012 r. Putin zaczął się wypowiadać o narodach mających wschodniosłowiańskie dziedzictwo kulturowe jako odrębnej cywilizacji. Jej cechami są według niego przede wszystkim cywilizacyjna odrębność od świata zachodniego oraz wspólna historia i kultura oparta na języku i prawosławiu. Szerzej zob.: N. Aridici, *The Power of Civilizational Nationalism in Russian Foreign Policy Making*, „International Politics” 2019, vol. 56, No. 5; S. Malchenkov, *Civilization Discourse in the Statements of Vladimir Putin*, „Discourse-P” 2022, vol. 19, No. 2.
- 27 Zamieszczano je w dokumentach lub oficjalnych przemówieniach. Zob. np.: A. D. Sorokowski, *Treaty on Friendship, Cooperation, and Partnership between Ukraine and the Russian Federation*, „Harvard Ukrainian Studies” 1996, vol. 20, s. 319–329: <<http://www.jstor.org/stable/41036701>> [dostęp: 23 VIII 2024]; *Выступление на церемонии открытия Дня дружбы народов России, Белоруссии и Украины, „Президент России”* [online], 25 VII 2001 [dostęp: 28 VII 2024]: <<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21287>>.
- 28 T. Iwański, R. Sadowski, *Ukraina: między Unią Europejską a Unią Celną*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 12 XII 2012 [dostęp: 1 VIII 2023]: <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2012-12-12/ukraina-miedzy-unia-europejska-a-unia-celna>>.

przez prorosyjskich oligarchów, jak Wiktor Medwedczuk. Pod koniec lipca 2013 r. Putin wziął udział w konferencji o wymownej nazwie „Wartości prawosławno-słowiańskie: fundament ukraińskiego wyboru cywilizacyjnego”. Podczas swojego wystąpienia podkreślał odwieczną wspólnotę obu narodów. Odwołał się również do historii XVIII i XIX w., wymieniając liczne korzyści płynące z włączenia ziem ukraińskich do imperium rosyjskiego przez Katarzynę II²⁹. Puentą przemówienia była teza, że wspólna przeszłość i dziedzictwo stanowią atut i fundament, na którym można budować nowe więzi integracyjne. Było to subtelne nawiązanie do projektu unii celnej, wykrzywiającej wiele z niewygodnych dla Kremla faktów historycznych i pomijające ciemniejsze karty wspólnej historii.

We wrześniu 2013 r. podczas corocznej konferencji Wałdajskiego Klubu Dyskusyjnego³⁰ Putin został zapytany wprost, czy postrzega Ukrainę jako normalny, suwerenny i niezależny kraj, czy też nieco inaczej. Jego odpowiedź była wymijająca i zawierała wskazanie, że dzisiejsza rosyjska państwowość wywodzi się znad Dniepru. Putin przyznał, że Ukraina jest dziś państwem niepodległym, ale Rosjanie i Ukraińcy to jeden naród ze względu na wspólne tradycje, mentalność, historię i kulturę³¹.

Swoistą kwintesencję – wykład kanoniczny rosyjskich narracji strategicznych na temat Ukrainy – stanowi esej Putina ‘O historycznej jedności Rosjan i Ukraińców’ opublikowany w lipcu 2021 r. Zawiera on wielokrotnie powtarzane klisze narracyjne o rzekomo nierozzerwalnej historycznej, duchowej i kulturowej więzi łączącej obydwie narody, które zaprzeczają podstawom państwowej i narodowej odrębności Ukrainy i Ukraińców.

- 29 V. Putin, *Orthodox-Slavic Values: The Foundation of Ukraine's Civilisational Choice Conference*, „President of Russia” [online], 27 VII 2013 [dostęp: 1 VIII 2024]: <<http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/18961>>; K. Chawryło, T. Iwański, *Napięcia rosyjsko-ukraińskie z rocznicą chrztu Rusi w tle*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 7 VIII 2013 [dostęp: 31 VII 2024]: <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-08-07/napiecia-rosyjsko-ukrainskie-z-rocznica-chrztu-rusi-w-tle>>.
- 30 Forum powstałe z inicjatywy m.in. agencji Rady Polityki Zagranicznej i Obronnej Rosji, której założycielem był Siergiej Karaganow – wpływowy rosyjski politolog i doradca Borisa Jelcyna, Władimira Putina, a obecnie ministra spraw zagranicznych Siergieja Ławrowa. Klub Wałdajski jest platformą opiniotwórczą, służącą przede wszystkim promowaniu wizji politycznych Kremla.
- 31 *Meeting of the Valdai International Discussion Club*, „President of Russia” [online], 19 IX 2013 [dostęp: 1 VIII 2024]: <<http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/19243>>.

To okres radzieckiej Ukrainy został tam wskazany jako właściwy początek krystalizowania się jej odrębności od Rosji³².

W tekście tym Putin wyklada odbiorcy własny pogląd na historię Ukrainy, powielając prymitywne treści propagandy historycznej, zarówno z czasów carskiej Rosji, jak i ZSRR. Dodatkowo, jakby wyprzedzająco, porusza mniej wygodne dla siebie fakty historyczne, jak cyrkularz wałujewski, ukaz emski czy Hołodomor, jednak z odpowiednim kontekstualnym usprawiedliwieniem działań Moskwy. Ta zafałszowana historia staje się szkieletem, na którym opiera się narracja głosząca, że Rosja i Ukraina od wieków stanowiły wspólną mityczną przestrzeń duchowo-historyczną, a w nomenklaturze Putina – odrębną cywilizację.

Putin ubolewał wprost, że Ukraina nie przejawia chęci do głębszej integracji w ramach WNP. W eseju tym zdefiniował narodowy interes sąsiada jako oparty wyłącznie na partnerstwie z Rosją, wykluczając jednoznacznie wszelkie inne niezależne od Moskwy formy partnerstwa dla Kijowa. W logice Putina Ukraina w jakiegokolwiek nierosyjskiej strukturze integracyjnej staje się niejako *anty-Rosją*³³. Deklarując postawę maksymalistyczną, odmówił jej prawa do prowadzenia niezależnej polityki zagranicznej czy nawet łączenia kierunków integracji w charakterze mostu pomiędzy Europą i Rosją.

W swojej wykładni historycznej Putin całkowicie odbiera Ukrainie podmiotowość w wymiarach zarówno suwerenności, jak i odrębności narodowej. W wywiadzie z Tuckerem Carlsonem stwierdził, że słowo *Ukrainiec* oznaczało jedynie osobę żyjącą na pograniczu, na skraju (ros. *u kraja*), nie zaś oddzielną grupę etniczną³⁴. Taka etymologia nazwy *Ukraina* ma być dowodem niejako wspierającym teorię o homogeniczności ludności zamieszkującej tereny dzisiejszej Ukrainy i Rosji. Ponadto prezydent wielokrotnie stwierdzał, że odrębność Ukrainy jest skutkiem sztucznych działań Polski, Austro-Węgier czy Niemiec, których celem miało być przede wszystkim osłabienie Moskwy.

32 *Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев», „Президент России”* [online], 12 VII 2021 [dostęp: 5 VIII 2023]: <<http://kremlin.ru/events/president/news/66181>>.

33 W ‘O historycznej jedności Rosjan i Ukraińców’ używa tego sformułowania aż osiem razy.

34 *Интервью Такеру Карлсону, „You Tube. Kremlin”* [online], 9 II 2024 [dostęp: 11 VIII 2024]: <<https://www.youtube.com/watch?v=ncPW2pyOzJU>>.

Główny potencjał narracji o odwiecznej jedności Ukrainy i Rosji leży w jej transhistorycznym charakterze. Nie jest jedynie propagandową zasłoną, która wskazuje ekspansję NATO jako źródło problemu, czy teorią spiskową o Zachodzie dążącym do zniszczenia rosyjskiej kultury. Wykorzystanie tej narracji podyktowane jest osobliwym postrzeganiem Ukrainy i jej historii przez rosyjskie elity państwowe, jak również przez ogół rosyjskiego społeczeństwa³⁵. Sięga ona do samych źródeł ukraińskiego i rosyjskiego dziedzictwa, czyli Rusi Kijowskiej, przez co staje się metanarracją.

Tożsamość kształtowana jest poprzez dziedzictwo. Narracje oparte na Putinowskiej wykładni historycznej mają wykazać, że to Rosja jest głównym spadkobiercą dziedzictwa Rusi³⁶. Ich celem pośrednim jest osłabienie tożsamości Ukraińców jako suwerennego narodu z własną historią. Podczas rosyjskiej ofensywy w 2022 r. Kijów był najważniejszym celem nie tylko ze względów czysto taktycznych. Zdobycie tego miasta – niegdyśszej stolicy Rusi – pozwoliłoby na symboliczną i ostateczną kontrolę nad ruską spuścizną³⁷.

Po 2022 r. wszelkie pozytywne narracje jednościowe zaczęły ustępować miejsca tym, które odwołują się do drugiej wojny światowej³⁸ – oskarżeniom o faszyzm i głoszeniu potrzeby denazyfikacji Ukrainy w celu ochrony praw ruskiej ludności. Powodem takiej zmiany był brak efektywności poprzednich zabiegów wśród ukraińskich odbiorców oraz to, że odwoływanie się do bliskości i wspólnoty straciło sens w warunkach inwazji. Typ narracji tożsamościowej zaczął więc ustępować miejsca narracjom systemowym i problemowym, które obrazują konflikt jako starcie z Zachodem w celu obrony interesów bezpieczeństwa Rosji. Narracje tożsamościowe dotyczące Ukrainy wciąż mają jednak dużą wartość analityczną. Przez swoją transhistoryczność oraz głębokie osadzenie w dyskursach społecz-

35 C. Mick, *The Fight for the Past: Contested Heritage and the Russian Invasion of Ukraine*, „The Historic Environment. Policy & Practice” 2023, vol. 14, No. 2, s. 135, 148.

36 *Chrzest Rusi: spór o dziedzictwo pomiędzy Kijowem a Moskwą*, „Bielśat” [online], 28 VII 2022 [dostęp: 31 VII 2024]: <<https://pl.belsat.eu/81685864/chrzest-rusi-spor-o-dziedzictwo-pomiedzy-kijowem-a-moskwa>>.

37 C. Mick, *The Fight...*, s. 140, 144–145.

38 E. Locoman, R. R. Lau, *Narratives of Conflict: Russian Media's Evolving Treatment of Ukraine (2013–2022)*, „Media, War & Conflict” 2024, online first: <<https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/17506352241257053>> [dostęp: 5 XII 2024].

nych Rosji i Ukrainy charakteryzowały się bowiem największą stałością w czasie. Narracje tożsamościowe stanowiły z jednej strony metanarrację dla narracji systemowych i problemowych, a dodatkowo poza samą legitymizacją polityki Rosji miały pomóc zmodyfikować interesy strategiczne ich obiektu, czyli Ukrainy.

Narracje systemowe

Narracja systemowa, która uwzględnia miejsce Ukrainy w ładzie bezpieczeństwa europejskiego, mówi o zmierzchu światowego przywództwa Zachodu i potrzebie uwzględnienia interesów Rosji w wielobiegunowym porządku międzynarodowym. Jej tezy nie odnoszą się jednak bezpośrednio do Ukrainy, a raczej do Zachodu, i kierowane są szczególnie do odbiorców w państwach zachodnich, BRICS czy globalnego Południa, z wykorzystaniem wątków antyokcydentalnych³⁹. Ukraina jest w niej przedmiotem przypisanym do strefy wyłącznych wpływów Moskwy, a jakkolwiek jej integrację z innymi strukturami niż rosyjskie (np. UE czy NATO) przedstawia się jako zagrożenie dla interesów bezpieczeństwa Rosji. Putin usprawiedliwia więc koniecznością obrony tych interesów swoje działania polityczne, a także roszczenia i propozycje wysuwane wobec przywódców państw zachodnich. W grudniu 2021 r. władze Kremla postawiły Sojuszowi Północnoatlantyckiemu, a właściwie Amerykanom, ultimatum, żądając wycofania sił sojuszniczych z państw wschodniej flanki, a także nierozszerzania NATO o nowe państwa, szczególnie Ukrainę⁴⁰.

Wykorzystanie tej linii narracyjnej intensyfikowane było w obliczu inicjatyw Gruzji i Ukrainy odnośnie do ewentualnej współpracy z Sojuszem czy UE. Pierwsze jej zarysy pojawiły się już w 2007 r. w przełomowym

39 Widać to zwłaszcza w orędziach do Zgromadzenia Federalnego, będących rodzajem podsumowania i sygnalizowania kierunku politycznego społeczeństwu. M. Bartosiewicz, *Konsolidacja dla zwycięstwa: orędzie Putina do Zgromadzenia Federalnego*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 1 III 2024 [dostęp: 24 VII 2024]: <<https://www.oswwaw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-03-01/konsolidacja-dla-zwyciestwa-oredzie-putina-do-zgromadzenia>>.

40 *Agreement on Measures to Ensure the Security of The Russian Federation and Member States of the North Atlantic Treaty Organization*, „Ministry of Foreign Affairs of Russian Federation” [online], 17 XII 2021 [dostęp: 27 VII 2027]: <https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790803/?lang=en&clear_cache=Y>.

przemówieniu Putina w Monachium. W 2013 i 2014 r., gdy Zachód niewystarczająco zdecydowanie zareagował na aneksję Krymu oraz wojnę w Donbasie, komunikaty Kremla zawierały głównie narracje wymierzone w Ukrainę, a zwłaszcza w jej władze i protesty na Majdanie Niepodległości. Eskalacja oskarżeń wobec państw zachodnich nastąpiła natomiast po 2022 r., ponieważ dopiero wtedy udzieliły Ukrainie znaczącego wsparcia. W wypowiedziach Putina padały zarzuty o satanizm i chęć zniszczenia rosyjskiej cywilizacji, a także groźby nuklearne wobec państw NATO, jeśli nie zaprzestaną wspierania Kijowa. Podkreślanie egzystencjalnego wymiaru wojny (nie z Ukrainą, lecz z Zachodem) było nawiązaniem do dokumentu regulującego zasady nuklearnego odstraszania, w którym dopuszczalne jest użycie broni jądrowej w przypadku, gdyby wystąpiło zagrożenie dla rosyjskiej państwowości⁴¹.

Warto zauważyć, że omawiana konstrukcja narracyjna, oprócz tego, że jest wymierzona w Zachód, odmawia podmiotowości Ukrainie. Państwo to przedstawiane jest jako niemające własnej tożsamości ani interesów bezpieczeństwa, kierowane przez faszystów, będące jedynie przedmiotem walki dwóch bloków, a nie podmiotem, z którym się negocjuje. W przemówieniu wygłoszonym przez Putina przed Zgromadzeniem Federalnym niemalże w rocznicę inwazji Zachód wspomniany został czterdzieści razy, podczas gdy Ukraina – dziewiętnaście⁴². Konsekwentne utrzymywanie narracji o braku podmiotowości Kijowa może być więc przygotowywaniem gruntu pod ewentualne negocjacje pokojowe.

Narracje problemowe

Narracje problemowe w komunikatach Putina dotyczą takich kwestii jak aneksja Krymu i wschodnich regionów Ukrainy jesienią 2022 r. czy autokefalii Cerkwi Prawosławnej Ukrainy. Zazwyczaj przybierają one formę usprawiedliwienia dla poszczególnych działań Kremla, na przykład uka-

41 M. Domańska, I. Wiśniewska, W. Rodkiewicz, *Orędzie Putina: próba jednoczenia Rosjan i szantaż wobec Zachodu*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 21 II 2023 [dostęp: 23 VII 2024]: <<https://www.oswwaw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-02-21/orędzie-putina-proba-jednoczenia-rosjan-i-szantaż-wobec-zachodu>>.

42 *Presidential Address to Federal Assembly*, „President of Russia” [online], 21 II 2023 [dostęp: 18 VII 2024]: <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/70565>>.

zując przyłączenie Krymu do Rosji jako akt naprawy historycznej niesprawiedliwości⁴³. Orędzie do Zgromadzenia Federalnego wygłoszone w grudniu 2014 r. zawierało odniesienie do Krymu jako duchowego źródła formowania się ruskiego narodu. Znaczenie tego półwyspu dla Rosjan zostało w nim przyrównane do rangi Wzgórza Świątynnego dla Żydów i muzułmanów, ponieważ chrzest księcia Włodzimierza miał miejsce w Chersonesie⁴⁴. Oprócz uzasadnienia dla bezprawnej aneksji w przemówieniu rosyjskiego prezydenta widać żonglowanie archetypami, które miało zaspokoić potrzeby jak najszerzego grona odbiorców. Powoływał się w tym celu na wartości patriotyczne, tradycję i historię. Podobnie aneksja okupowanych przez Rosję obwodów, którą ogłosił jesienią 2022 r., przedstawiona została jako powrót mieszkańców wschodniej Ukrainy do historycznej ojczyzny⁴⁵.

W wymiarze religijnym, choć jest on ściśle powiązany z polityką⁴⁶, dążenie Ukrainy do posiadania niezależnej od Moskwy Cerkwi ukazywane było jako działanie na rzecz schizmy⁴⁷, która w prawosławiu ma bardzo negatywny wydźwięk. Wzmacnianie narracji o potrzebie jedności Cerkwi w Rosji i Ukrainie zbiegło się z wydarzeniami politycznymi, m.in. negocjacją umowy stowarzyszeniowej z UE w 2013 r. Wtedy to Ukraiński Kościół

- 43 Przemówienie Władimira Putina do deputowanych Dumy Państwowej, członków Rady Federacji, przywódców rosyjskich regionów i przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego: *Обращение Президента Российской Федерации, „Президент России”* [online], 18 III 2014 [dostęp: 7 VIII 2024]: <<http://kremlin.ru/events/president/news/20603>>.
- 44 *Послание Президента Российской Федерации от 04.12.2014 г. б/н (О положении в стране и основных направлениях внутренней и внешней политики государства), „Президент России”* [online], 4 XII 2014 [dostęp: 22 VII 2024]: <<http://www.kremlin.ru/acts/bank/39443>>.
- 45 *Обращение Путина. ДНР, ЛНР и Херсонская и Запорожская области в составе России / Эфир RTVI, „You Tube. RTVI Новости”* [online], 30 IX 2022 [dostęp: 28 VII 2024]: <<https://youtu.be/qoAUcnqnLW0?t=1576>>.
- 46 Szerzej zob. B. Bodalska, *Tomos dla Cerkwi Prawosławnej Ukrainy*, „Euractiv” [online], 7 I 2019 [dostęp: 31 VII 2024]: <<https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/tomos-dla-cerkwi-prawoslawnej-ukrainy/>>.
- 47 Zob. wyprodukowany w 2013 r. film: *Второе крещение Руси*, „You Tube. Официальный канал митрополита Илариона” [online], 6 III 2019 [dostęp: 28 VII 2024]: <<https://youtu.be/6Zwl10uh5NE>>. Por. *Интервью к фильму „Второе крещение Руси”, „Президент России”* [online], 23 VII 2013 [dostęp: 31 VII 2024]: <<http://kremlin.ru/events/president/news/18872>>.

Prawosławny Patriarchatu Moskiewskiego (UKP PM)⁴⁸ powielał rosyjskie narracje, wykorzystując swoje znaczne zasoby i autorytet wśród sporej części wiernych na Ukrainie⁴⁹.

Po 2022 r. rosyjskie narracje skupiły się na usprawiedliwianiu ekstremalnej przemocy wobec Ukraińców, jednocześnie przedstawiając Rosję jako niosącą pokojową misję na Ukrainie. Zachód ukazywany jest natomiast w roli podjudzacza lub ponoszącego winę za wojnę, a ukraińskie władze – jako faszystowska junta⁵⁰. Sama treść narracji problemowych nie ma większego znaczenia dla analizy, ponieważ ulega zmianie stosownie do okoliczności. Przykładem jest radykalne zmodyfikowanie jej na początku wojny: gdy Rosja poniosła porażkę w realizacji pierwotnego celu, jakim było szybkie zajęcie Kijowa i zmiana ukraińskiej władzy, narracja o denazyfikacji Ukrainy błyskawicznie zastąpiona została opowieścią, że jest to wojna obronna Rosji przeciwko dużo większemu niż Ukraina przeciwnikowi, a mianowicie Zachodowi⁵¹.

* * *

Proces komunikacji strategicznej może być źródłem ciekawych obserwacji, gdyż dotyczy relacji społecznych oraz języka, za pomocą którego nadawca przedstawia rzeczywistość. Wykorzystana w niniejszym badaniu typolo-

- 48 UKP PM podlega patriarsze Moskwy Cyrylowi I i ma autonomię w ramach Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej.
- 49 І. Воротна, *Дезінформація на службі російської церкви. Приклад Волинської області, „Район”* [online], 26 X 2020 [dostęp: 29 VII 2024]: <<https://rayon.in.ua/topics/549862-dezinformatsiya-na-sluzhbi-rosiyskoi-tserkvi-priklad-volinskoj-oblasti>>; О. Сливенко, *„Нікудишня країна, нещасні українці й сотні особистостей Зеленського”. Російська дезінформація у 2023 році, „Детектор медіа”* [online], 12 XII 2023 [dostęp: 29 VII 2024]: <<https://detector.media/monitorynh-internetu/article/220473/2023-12-12-nikudyshnya-kraina-neshchasni-ukraintsi-y-sotni-osobystostey-zelenskogo-rosiyska-dezinformatsiya-u-2023-rotsi/>>; О. Білоусенко, *Поговоримо про Бога, „Детектор медіа”* [online], 5 VII 2024 [dostęp: 29 VII 2024]: <<https://detector.media/infospace/article/213774/2023-07-05-pogovorimo-pro-boga/>>.
- 50 P. Zavershinskaia, *State's Legitimation of Violence through Strategic Narration: How the Kremlin Justified the Russian Invasion of Ukraine*, „The International Spectator” 2024, vol. 59, No. 2, s. 25, 31.
- 51 K. Fridrichová, *Mugged...*, s. 286–287.

gia jest narzędziem pozwalającym na spojrzenie pod wierzchnią warstwę komunikatów i przybliżenie rzeczywistych celów ich nadawcy. W przypadku Władimira Putina są to kolejno: odbudowa potęgi Rosji i przemodelowanie ładu światowego na wielobiegunowy, utrzymanie przywódczej roli Moskwy w regionie poradzieckim i ochrona kremłowskiego reżimu.

Oprócz celów strategicznych, z którymi skorelowane są narracje, warto wyróżnić kategorię skutków pośrednich, które narracja ma wywołać u odbiorców. Z technicznego punktu widzenia jest to przede wszystkim dezinformacja – maskowanie rzeczywistych intencji nadawcy, by skłonić obiekt perswazji do podjęcia określonych działań lub zajęcia konkretnego stanowiska.

Analiza empiryczna wykazała, że celem narracji Putina skierowanych do światowego odbiorcy jest podważenie podmiotowości Ukrainy w stosunkach międzynarodowych, a co za tym idzie zniechęcenie do wspierania jej w wojnie i ewentualnych negocjacjach pokojowych. Dotyczy to zatem wymiaru behawioralnego – zmiany zachowania odbiorcy narracji. W przypadku Ukrainy skutkiem pośrednim miało być natomiast osłabienie jej tożsamości. Chodzi zatem o wymiar konstytutywny – zmianę tożsamości, rozumienia systemu międzynarodowego, postrzegania siebie i otoczenia, by na końcu interesy narodowe Ukraińców stały się zbieżne z ambicjami politycznymi Putina.

Po niepowodzeniu rosyjskiej inwazji na początku 2022 r. pozytywne narracje tożsamościowe straciły na znaczeniu, a zatem zrezygnowano ze stosowania ich wobec ukraińskich odbiorców. Zastąpione zostały narracjami problemowymi i systemowymi, które kieruje się zarówno do adresatów zewnętrznych, jak i obywateli Rosji. Narracje tożsamościowe ukazują Rosję jako obrończynię chrześcijaństwa, która toczy wojnę w imię tradycyjnych wartości i *russkiego miru*. Kieruje się je do krajowego odbiorcy, by usprawiedliwić wojnę jako zasadną i świętą.

Choć próby zmodyfikowania ukraińskiej tożsamości nie odniosły zamierzonego skutku, a wojna wręcz wzmocniła obywatelską samoidentyfikację Ukraińców, analiza narracji tożsamościowych jest istotna i wartościowa. To one charakteryzowały się największą stałością w rosyjskiej komunikacji strategicznej i stanowią metanarrację, na gruncie której powstają systemowe i problemowe narracje dotyczące Ukrainy. Dekonstrukcja narracji strategicznych Putina może być pomocna w analizowaniu rosyjskiej polityki oraz projektowaniu działań w zakresie komunikacji strategicznej i odpowiedzi na rosyjski przekaz.

Bibliografia

- Agreement on Measures to Ensure the Security of The Russian Federation and Member States of the North Atlantic Treaty Organization*, „Ministry of Foreign Affairs of Russian Federation” [online], 17 XII 2021 [dostęp: 27 VII 2027]: <https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790803/?lang=en&clear_cache=Y>.
- Aridici N., *The Power of Civilizational Nationalism in Russian Foreign Policy Making*, „International Politics” 2019, vol. 56, No. 5.
- Aspriadis N., *Preparing for War: Strategic Narratives and Disinformation in Leadership Rhetoric during the Ukraine War*, „Essachess – Journal for Communication Studies” 2023, vol. 16, No. 1.
- Bartosiewicz M., *Konsolidacja dla zwycięstwa: orędzie Putina do Zgromadzenia Federalnego*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 1 III 2024 [dostęp: 24 VII 2024]: <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-03-01/konsolidacja-dla-zwyciestwa-oredzie-putina-do-zgromadzenia>>.
- Bilousenko O., *Pogovorimo pro Boga*, „Detektor media” [online], 5 VII 2024 [dostęp: 29 VII 2024]: <<https://detector.media/infospace/article/213774/2023-07-05-pogovorimo-pro-boga/>>.
- Blackburn M., *National Identity, Nationalist Discourse and the Imagined Nation in Post-Soviet Russia*, University of Glasgow, Glasgow 2018.
- Bodalska B., *Tomos dla Cerkwi Prawosławnej Ukrainy*, „Euractiv” [online], 7 I 2019 [dostęp: 31 VII 2024]: <<https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/tomos-dla-cerkwi-prawoslawnej-ukrainy/>>.
- Chawryło K., Iwański T., *Napięcia rosyjsko-ukraińskie z rocznicą chrztu Rusi w tle*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 7 VIII 2013 [dostęp: 31 VII 2024]: <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-08-07/napięcia-rosyjsko-ukraińskie-z-rocznica-chrztu-rusi-w-tle>>.
- Chrzest Rusi: spór o dziedzictwo pomiędzy Kijowem a Moskwą*, „Bielsat” [online], 28 VII 2022 [dostęp: 31 VII 2024]: <<https://pl.belsat.eu/81685864/chrzest-rusi-spor-o-dziedzictwo-pomiedzy-kijowem-a-moskwa>>.
- Curanović A., *The Sense of Mission in Russian Foreign Policy. Destined for Greatness!*, Routledge, London–New York 2021.
- Disinformation and the Resilience of Democratic Societies*, ed. R. Kupiecki, A. Legucka, The Polish Institute of International Affairs, Warsaw 2023.
- Dlaczego (tak naprawdę) wybuchła wojna na Ukrainie? Ład światowy według Rosji i Chin*, „You Tube. OSW – Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 16 I 2024 [dostęp: 17 VIII 2024]: <<https://www.youtube.com/watch?v=L-C9z5GHWeo&t=297s>>.
- Domańska M., Wiśniewska I., Rodkiewicz W., *Orędzie Putina: próba jednoczenia Rosjan i szantaż wobec Zachodu*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 21 II 2023 [dostęp: 23 VII 2024]: <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-02-21/oredzie-putina-proba-jednoczenia-rosjan-i-szantaż-wobec-zachodu>>.
- Forging the World. Strategic Narratives and International Relations*, ed. A. Miskimmon, B. O’Loughlin, L. Roselle, University of Michigan Press, Ann Arbor 2017.

- Franzosi R., *Narrative Analysis – or Why (and How) Sociologists Should Be Interested in Narrative*, „Annual Review of Sociology” 1998, vol. 24.
- Fridrichová K., *Mugged by Reality: Russia's Strategic Narratives and the War in Ukraine*, „Defense & Security Analysis” 2023, vol. 39, No. 3.
- Halverson J., Goodall H., Corman S., *Master Narratives of Islamist Extremism*, Palgrave Macmillan, New York 2011.
- Hillis F., *Children of Rus': Right-Bank Ukraine and the Invention of a Russian Nation*, Cornell University Press, Ithaca 2017.
- Interv'ú k fil'mu „Vtoroe krešenie Rusi”, „Prezident Rossii” [online], 23 VII 2013 [dostęp: 31 VII 2024]: <<http://kremlin.ru/events/president/news/18872>>.
- Interv'ú Takeru Karlsonu, „You Tube. Kremlin” [online], 9 II 2024 [dostęp: 11 VIII 2024]: <<https://www.youtube.com/watch?v=ncPW2pyOzJU>>.
- Iwański T., Sadowski R., *Ukraina: między Unią Europejską a Unią Celną*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 12 XII 2012 [dostęp: 1 VIII 2023]: <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2012-12-12-ukraina-miedzy-unia-europejska-a-unia-celna>>.
- Koncepcia wnešnej polityki Rossijskoj Federacii, „Nezavisimaâ gazeta” [online], 28 VI 2000 [dostęp: 13 VIII 2024]: <https://www.ng.ru/world/2000-07-11/1_concept.html>.
- Kupiecki R., *Disinformation and International Relations: Sources, Aims, Actors, Methods*, [w:] *Disinformation and the Resilience of Democratic Societies*, ed. R. Kupiecki, A. Legucka, The Polish Institute of International Affairs, Warsaw 2023.
- Laine V., *Evolution of Russia's „Others” in Presidential Discourse in 2000–2020*, [w:] *Nexus of Patriotism and Militarism in Russia*, ed. K. Pynnöniemi, Helsinki University Press, Helsinki 2021.
- Locoman E., Lau R. R., *Narratives of Conflict: Russian Media's Evolving Treatment of Ukraine (2013–2022)*, „Media, War & Conflict” 2024, online first: <<https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/17506352241257053>> [dostęp: 5 XII 2024].
- Luxmoore M., *Defensive Imperialism: The Evolution of Russia's Regional Foreign Policy*, „International Journal on World Peace” 2014, vol. 31, No. 2.
- Malchenkov S., *Civilization Discourse in the Statements of Vladimir Putin*, „Discourse-P” 2022, vol. 19, No. 2.
- Meeting of the Valdai International Discussion Club, „President of Russia” [online], 19 IX 2013 [dostęp: 1 VIII 2024]: <<http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/19243>>.
- Menkiszak M., *(Nadal można) wygrać wojnę z Rosją. O kontrstrategii Zachodu wobec Moskwy*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa, październik 2024 (Raport OSW): <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Raport-OSW_Nadal%20mo%C5%BCna%20wygra%C4%87%20wojn%C4%99%20z%20Rosj%C4%85_net.pdf> [dostęp: 30 X 2024].
- Mick C., *The Fight for the Past: Contested Heritage and the Russian Invasion of Ukraine*, „The Historic Environment. Policy & Practice” 2023, vol. 14, No. 2.
- Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L., *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*, Routledge, New York 2014.

- Modin L., *Narratives in Conversation. A Study of Russia's Strategic Narratives and Internarrativity*, Swedish Defence University, Stockholm 2022.
- Nexus of Patriotism and Militarism in Russia*, ed. K. Pynnöniemi, Helsinki University Press, Helsinki 2021.
- Obraśenie Prezidenta Rossijskoj Federacii*, „Prezident Rossii” [online], 18 III 2014 [dostęp: 7 VIII 2024]: <<http://kremlin.ru/events/president/news/20603>>.
- Obraśenie Putina. DNR, LNR i Hersonskaâ i Zaporożskaâ oblasti v sostave Rossii / Ėfir RTVI*, „You Tube. RTVI Novosti” [online], 30 IX 2022 [dostęp: 28 VII 2024]: <<https://youtu.be/qOAucnqnLWO?t=1576>>.
- Poslanie Prezidenta Rossijskoj Federacii ot 04.12.2014 g. b/n (O položenii v strane i osnovnyh napravleniâh vnutrennej i vneśnej politiki gosudarstva)*, „Prezident Rossii” [online], 4 XII 2014 [dostęp: 22 VII 2024]: <<http://www.kremlin.ru/acts/bank/39443>>.
- Presidential Address to Federal Assembly*, „President of Russia” [online], 21 II 2023 [dostęp: 18 VII 2024]: <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/70565>>.
- Putin V., *Orthodox-Slavic Values: The Foundation of Ukraine's Civilisational Choice Conference*, „President of Russia” [online], 27 VII 2013 [dostęp: 1 VIII 2024]: <<http://www.en.kremlin.ru/events/president/transcripts/18961>>.
- Slivenko O., „Nikudiśnâ kraïna, neśasni ukraiñci j sotni osobistostej Zelenskogo”. *Rosijs'ka dezinformaciâ u 2023 roci*, „Detektor media” [online], 12 XII 2023 [dostęp: 29 VII 2024]: <<https://detector.media/monitorynh-internetu/article/220473/2023-12-12-nikudyshnya-kraina-neshchasni-ukraintsi-y-sotni-osobystostey-zelenskogo-rosiyska-dezinformatsiya-u-2023-rotsi/>>.
- Somers M., *The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach*, „Theory and Society” 1994, vol. 23, No. 5.
- Sorokowski A. D., *Treaty on Friendship, Cooperation, and Partnership between Ukraine and the Russian Federation*, „Harvard Ukrainian Studies” 1996, vol. 20: <<http://www.jstor.org/stable/41036701>> [dostęp: 23 VIII 2024].
- Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy*, „Prezident Rossii” [online], 10 II 2007 [dostęp: 15 VIII 2024]: <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034#sel=8:1:Wp2,13:30:v3x>>.
- Stat'â Vladimira Putina «Ob istoričeskom edinstve russkih i ukraincev»*, „Prezident Rossii” [online], 12 VII 2021 [dostęp: 5 VIII 2023]: <<http://kremlin.ru/events/president/news/66181>>.
- Szostek J., *The Power and Limits of Russia's Strategic Narrative in Ukraine: The Role of Linkage*, „Perspectives on Politics” 2017, vol. 15, No. 2.
- Tyushka A., *Weaponizing Narrative: Russia Contesting Europe's Liberal Identity, Power and Hegemony*, „Journal of Contemporary European Studies” 2021, vol. 30, No. 1: <[doi:10.1080/14782804.2021.1883561](https://doi.org/10.1080/14782804.2021.1883561)> [dostęp: 31 VII 2024].
- Ukaz Prezidenta Rossijskoj Federacii ot 10.01.2000 g. N° 24 „O Koncepicii nacional'noj bezopasnosti Rossijskoj Federacii”*, „Prezident Rossii” [online], 10 I 2000 [dostęp: 13 VIII 2024]: <<http://kremlin.ru/acts/bank/14927/page/1>>.

- Vorotna Ī., *Dezinformaciâ na službi rosij's'koï cerkvi. Prikład Volins'koï oblasti*, „Rajon” [online], 26 X 2020 [dostęp: 29 VII 2024]: <<https://rayon.in.ua/topics/549862-dezinformatsiya-na-sluzhbi-rosiyskoi-tserkvi-priklad-volinskoï-oblasti>>.
- Vtoroe krešenie Rusi*, „You Tube. Oficial'nyj kanal mitropolita Ilariona” [online], 6 III 2019 [dostęp: 28 VII 2024]: <<https://youtu.be/6ZwlIOuh5NE>>.
- Vystuplenie na ceremonii otkrytiâ Dnâ družby narodov Rossii, Belorussii i Ukrainy*, „Prezident Rossii” [online], 25 VII 2001 [dostęp: 28 VII 2024]: <<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/21287>>.
- Zavershinskaia P., *State's Legitimation of Violence through Strategic Narration: How the Kremlin Justified the Russian Invasion of Ukraine*, „The International Spectator” 2024, vol. 59, No. 2.